

Kohtuasi C-244/20**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

8. juuni 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Tribunal Superior de Justicia de Cataluña (Kataloonia autonoomse piirkonna kõrgeim kohus, Hispaania)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

28. mai 2020

Apellant:

F.C.I.

Vastustaja:

Instituto Nacional de la Seguridad Social (riigi sotsiaalkindlustusamet, INSS)

Põhikohtuasja ese

FCI (edaspidi „apellant“) apellatsioonkaebus Juzgado de lo Social n.º 1 de Reusi (Reusi töökohus nr 1 (Hispaania)) 12. detsembri 2018. aasta kohtuotsuse peale, millega jäeti rahuldamata toitjakaotuspensionini taotlus, mille ta oli esitanud selle isiku surma tõttu, kellega ta oli elanud vabaabielus.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Tuleb kindlaks määrata, kas liidu õigusega on kooskõlas olukord, kus Hispaania Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) kohtuotsuse ja selle alusel hiljem toimunud seadusemuudatuse tagajärjel ei anta Kataloonias elavate vabaabielupaaride üleelanud elukaaslasele vorminõude täitmata jätmise tõttu õigust toitjakaotuspensionile või muudetakse selle pensioni saamine eriti keeruliseks.

Eelotsuse küsimused

1. Kas 18. detsembri 1978. aasta direktiivi 79/7 meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas artikli 3 lõige 2, mis jätab toitjakaotus- ja perehüvitised selle direktiivi kohaldamisalast välja, tuleb tunnistada kehtetuks või pidada seda kehtetuks, kuna see on vastuolus Euroopa Liidu õiguse niisuguse aluspõhimõttega nagu meeste ja naiste võrdõiguslikkuse põhimõte, mis on tunnistatud Euroopa Liidu põhiväärtuseks Euroopa Liidu lepingu artiklites 2 ja 3 ning Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 ja põhiõiguseks Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 21 lõikes 1 ning samuti Euroopa Kohtu väga pikaajalises ja väljakujunenud kohtupraktikas?

2. Kas Euroopa Liidu lepingu artiklit 6 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 17 lõiget 1 tuleb Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokollis nr 1 artiklit 1 arvestades tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugune riigisisene meede, nagu on arutamisel põhikohtuasjas (mille aluseks on Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) 11. märtsi 2014. aasta kohtuotsus nr 40/2014, seda tõlgendav liikmesriigi kohtupraktika ja selle täitmiseks tehtud seadusemuudatus) ja mis – praktikas ja seetõttu, et vormistamisnõue ei ole üldteada ning puudub üleminekuperiood selle täitmiseks – muutis Kataloonia tsiviilseadustikus reguleeritud vabaabielusuhte alusel toitjakaotuspensioni saamise alguses võimatuks ja seejärel ülemäära keeruliseks?

3. Kas Euroopa Liidu õiguse nii keskse tähtsusega põhimõtet nagu meeste ja naiste võrdõiguslikkuse põhimõte, mis on sätestatud põhiväärtusena Euroopa Liidu lepingu artiklites 2 ja 3, ning soolise diskrimineerimise keeldu, mida tunnustatakse põhiõigusena Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 21, tuleb koostoimes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 14 tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugune riigisisene meede, nagu on arutamisel põhikohtuasjas (mille aluseks on Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) 11. märtsi 2014. aasta kohtuotsus nr 40/2014, seda tõlgendav liikmesriigi kohtupraktika ja selle täitmiseks tehtud seadusemuudatus), ja mis – praktikas ja seetõttu, et vormistamisnõue ei ole üldteada ning puudub üleminekuperiood selle täitmiseks – muutis Kataloonia tsiviilseadustikus reguleeritud vabaabielusuhte alusel toitjakaotuspensioni saamise alguses võimatuks ja seejärel ülemäära keeruliseks, kahjustades palju suuremat osakaalu naisi kui mehi?

4. Kas „sünnipära“ või teise võimalusena „rahvusvähemusse kuulumise“ kui diskrimineerimisaluste või „põhjuste“ tõttu diskrimineerimise keeldu, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 21 lõikes 1, tuleb koostoimes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 14 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugune riigisisene meede, nagu on arutamisel põhikohtuasjas (mille aluseks on Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) 11. märtsi 2014. aasta kohtuotsus nr 40/2014, seda tõlgendav liikmesriigi kohtupraktika ja selle täitmiseks tehtud seadusemuudatus), ja mis – praktikas ja seetõttu, et

vormistamisnõue ei ole üldteada ning puudub üleminekuperiood selle täitmiseks – muutis Kataloonia tsiviilseadustikus reguleeritud vabaabielusuhte alusel tootjakaotuspensioni saamise alguses võimatuks ja seejärel ülemäära keeruliseks?

Viidatud Euroopa Liidu õigusnormid

Euroopa Liidu leping (ELL)

Artikkel 2; artikli 3 lõike 3 teine lõik ja artikkel 6.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Artikli 17 lõige 1, artikli 21 lõige 1, artikli 33 lõige 1, artikli 34 lõige 1, artikli 52 lõiked 1, 2, 3 ja 7.

Selgitused põhiõiguste harta kohta: artikli 17 selgitus ja artikli 21 selgitus.

Nõukogu 19. detsembri 1978. aasta direktiiv 79/7/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas.

Artikkel 1, artikkel 2, artikli 3 lõiked 1, 2 ja 3; artikkel 4 ja artikkel 5.

Viidatud riigisisised õigusnormid

Üldine sotsiaalkindlustusseadus (muudetud 4. detsembri 2007. aasta seadusega nr 40/2007, mis kehtis kuni selle kehtetuks tunnistamiseni kuninga seadusandliku dekreediga 8/2015)

Artikkel 174 – *Toitjakaotuspension* – lõige 3.

Üldine sotsiaalkindlustuse seadus (viimane kehtiv redaktsioon, mida on muudetud kuninga 30. oktoobri 2015. aasta seadusandliku dekreediga 8/2015)

Artikkel 221 – *Vabaabielukaaslaste toitjakaotuspension*, lõige 2.

„Käesoleva artikli tähenduses on vabaabielupaar paar, mille moodustavad abielusuhtega analoogses emotsionaalses suhtes isikud, kellel ei ole abielu sõlmimine takistatud, kuid kellel puudub abielusuhe mõne teise isikuga ja kes tõendavad vastava registreerumistunnistusega vähemalt viis aastat järjest vahetult enne pärandaja surma kestnud püsivat ja üldtuntud kooselu.

Vabaabielu olemasolu tõendatakse elukohajärgses autonoomses piirkonnas või omavalitsusüksuses peetavas konkreetsetes registris vabaabielu registreerimise tõendiga või vabaabielu sõlmimist tõendava ametliku dokumendiga. Nii nimetatud registreerimine kui ka vastav ametlik dokument peavad olema vormistatud vähemalt kaks aastat enne pärandaja surma kuupäeva“.

Kataloonia tsiviilseadustik (Código Civil). 29. juuli 2010. aasta seadus 25/2010
Kataloonia tsiviilseadustiku II raamatu kohta, mis käsitleb isikut ja perekonda

Artikli 231-1 lõige 1, artiklid 234-1 ja 234-2.

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse kokkuvõte

- 1 Apellant elas oma elukaaslase JMPG-ga (edaspidi „pärandaja“) abielulaadses suhtes üle kahekümne aasta järjest kuni viimase surmani. Selle kooselu viljana said nad kaks last, kes on sündinud 9.5.1994 ja 3.8.1998 ning kes registreeriti ühisesse perekonnaraamatusse.
- 2 3. juulil 2017 taotlesid nad enda kandmist vabaabielupaarina Kataloonia püsiva kooselu registrisse.
- 3 16. augustil 2017 pärandaja suri ja apellant taotles toitjakaotuspensioni, mille andmisest Instituto Nacional de la Seguridad Social (edaspidi „INSS“) 25. oktoobri 2017. aasta otsusega keeldus, kuna ei olnud täidetud kaks tingimust: ei olnud tõendatud abielulist kooselu vähemalt viis aastat ning ei olnud vormistatud vabaabielu kaks aastat enne surma. INSS kinnitas eelnevat otsust 6. veebruari 2018. aasta lõpliku otsusega, millega lahendati apellandi esitatud vaie.
- 4 Kui apellant esitas kaebuse Juzgado de lo Social n.º 1 de Reusile (Reusi töökohus nr 1), jättis viimane selle 12. detsembri 2018. aasta otsusega rahuldamata põhjendusel, et kuigi paari poolte püsivat ja üldtuntud kooselu on tõendatud, ei olnud täidetud nõue, et vabaabielu on vormistatud kaks aastat enne surma kuupäeva.
- 5 Mõlemad elukaaslased olid enne ühist kooselu olnud abielus teiste elukaaslastega. Apellandi abielu lõppes abikaasa surma tõttu 3.5.2014. Pärandaja abielu tunnistati 7. mail 1984 lahuseluks, ilma et oleks kindlaks tehtud, et see on praegu lõpetatud.
- 6 Apellant esitas eespool viidatud Juzgado de lo Sociali (töökohus) otsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 7 Vastavates menetlusdokumentides, mis esitati eelotsusetaotluse esitanud kohtu määratud menetluses argumentide esitamiseks võimaliku eelotsusetaotluse esitamise kohta Euroopa Liidu Kohtule, pooldas apellant selle taotluse esitamist, samas kui INSS oli selle vastu, kuna ta leidis, et nimetatud diskrimineerivaid tagajärgi ei olnud tekkinud.

Eelotsusetaotluse põhjenduse kokkuvõte

- 8 4. detsembri 2007. aasta seadusega 40/2007 meetmete kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas anti üldise sotsiaalkindlustuse seaduse (edaspidi „LGSS“) artiklile 174 uus redaktsioon, nähes lõikes 3 ette nn vabaabielukaaslastele ette õiguse saada toitjakaotuspensionit, mis oli seni ette nähtud ainult abielupaaridele, kui nad vastavad sotsiaalkindlustussüsteemi sissemakse tingimustele ja täiendavale tingimusele, et üleelanud elukaaslane sõltus majanduslikult surnud elukaaslasest. Selles lõikes tähendas vabaabielupaar paari, „mille moodustavad abielusuhtega analoogses emotsionaalses suhtes isikud, kellel ei ole abielu sõlmimine takistatud, kuid kellel puudub abielusuhe mõne teise isikuga ja kes tõendavad vastava registreerumistunnistusega vähemalt viis aastat järjest vahetult enne pärandaja surma kestnud püsivat ja üldtuntud kooselu“.
- 9 Sama artikli 174 lõige 3 nägi ette, et „[v]abaabielu olemasolu tõendatakse elukohajärgses autonoomses piirkonnas või omavalitsusüksuses peetavas konkreetsetes registris vabaabielu registreerimise tõendiga või vabaabielu sõlmimist tõendava ametliku dokumendiga [mis on] vormistatud vähemalt kaks aastat enne pärandaja surma kuupäeva“. Seejärel kehtestati oluline erand, sätestades nimetatud lõike **viendas** ja viimases **lõigus**, et „[k]ui autonoomsetes piirkondades, kus kehtib oma tsiviilõigus, on eelmises lõigus sätestatud kooselutingimus täidetud, võetakse vabaabielu ja selle tõendamist arvesse vastavalt selle õiguse erinormidele“.
- 10 Kataloonia on territoorium, kus on ajalooliselt alati olnud oma tsiviilõigus, mis on nüüd sätestatud Kataloonia tsiviilseadustikus, mille sätteid kohaldatakse prioriteetselt mis tahes muude õigusnormide, kaasa arvatud Hispaania tsiviilseadustiku suhtes. Kataloonias reguleerib elukaaslaste ehk vabaabielu paaride liite Kataloonia tsiviilseadustiku artikkel 234. Artiklis 234-1 „Püsiv kooselu“ on sätestatud, et „kahte isikut, kes elavad koos abielule analoogses kooselus, loetakse püsiva kooselu paariks kõikidel järgmistel juhtudel: a) kui kooselu kestab kauem kui kaks aastat järjest; b) kui neil on kooselu jooksul sündinud ühine laps, või c) kui nad vormistavad oma suhte notariaalaktiga“. See tähendab, et erinevalt LGSS-i artikli 174 lõikes 3 sätestatud korrast, mida kohaldatakse autonoomsetes piirkondades, kus ei ole oma tsiviilõigust, ei ole nõutav vabaabielu vormistamine kooselu sõlmimise aktiga, vaid piisab sellest, kui tõendatakse abielule analoogset kooselu mõne õiguses lubatud tõendiga. Samuti ei ole Kataloonia korrast nõutav võimaliku varasema abielusuhte lõpetamine.
- 11 Tribunal Constitucionali 11. märtsi 2014. aasta kohtuotsusega, mis avaldati 10. aprilli 2014. aasta ametlikus teatajas *Boletín Oficial del Estados (BOE)* (edaspidi „konstitutsioonikohtu otsus 40/2014“), tühistati ja tunnistati põhiseaduse vastaseks eespool viidatud LGSS-i artikli 174 lõike 3 **viies lõik**, milles oli erandina üldisest korrast viidatud vabaabielu määramiseks ja tõendamiseks oma tsiviilõigusega autonoomsete piirkondade õiguse erinormidele, kuna konstitutsioonikohus leidis, et sellega kaasnes toitjakaotuspensionireguleerivates õigusnormides põhjendamatu ebavõrdne kohtlemine selle järgi, millises

autonoomses piirkonnas on üleelanud elukaaslaste elukoht. Tribunal Constitucional (konstitutsioonikohus) tegi selle tühistava ja põhiseaduse vastaseks tunnistava otsuse *ex nunc* õigusmõjuga pärast selle kohtuotsuse kuupäeva aset leidnud juhtumite või menetluste jaoks, milles ei ole veel lõplikku haldus- või kohtuotsust tehtud. Selle kohta on konstitutsioonikohtu otsuses 40/2014 esitatud Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) kahe kohtuniku eriarvamus, kes leiavad, et ei esinenud vabaabielukaaslaste ebavõrdset kohtlemist toitjakaotuspensioni saamisel, vaid oli lihtsalt viidatud õiguslikule staatusele, mis on neile kohaldatav olenevalt nende piirkondlikust elukohast.

- 12 Kohtuotsuse resolutsiooni niisugune sõnastus on toonud kaasa haldus- ja kohtupraktika, mille alusel on sellest ajast alates viivitamatult nõutud, et vabaabielud peavad olema vähemal kaks aastat varem registreeritud või notariaalaktiga vormistatud kui *ad solemnitatem* vorminõue, isegi juhul, kui isik suri enne konstitutsioonikohtu otsust 40/2014, kuid oli algatatud menetlus, milles ei olnud veel lõplikku otsust tehtud.
- 13 Teiseks muutis seadusandja toitjakaotuspensionit käsitlevat õigusnormi alles poolteist aastat pärast konstitutsioonikohtu otsuse 40/2014 vastuvõtmist, et Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) tühistatud lõik õiguskorrast välja arvata. Nimelt võeti kuninga 30. oktoobri 2015. aasta seadusandliku dekreediga 8/2015 vastu LGSS uus redaktsioon, mille artiklis 221 „Vabaabielukaaslaste toitjakaotuspension“ on sätestatud vabaabieliu mõiste samas sõnastuses nagu LGSS-i endise artikli 174 lõikes 3, kuid ilma erandita oma tsiviilõigusega autonoomsete piirkondade kohta. Samuti reageeris Kataloonia autonoomse piirkonna valitsus uuele olukorrale alles 6. oktoobri 2015. aasta dekreetseadusega nr 3/2015 Kataloonia püsiva kooselu registri loomise kohta. See register hakkas toimima alles 1. aprillil 2017.
- 14 Konstitutsioonikohtu otsus 40/2014 ega seadusandja ei näinud ette üleminekuperioodi Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) selle praktika ja Kataloonias toitjakaotuspensioni saamise uue vorminõude kohaldamiseks. Lisaks ei teavitanud riigi keskvalitsus ja Kataloonia autonoomse piirkonna valitsus peale nimetatud kohtuotsuse avaldamist 10.04.2014 BOE-s ka Kataloonia kogukonda registreerimise või notariaalse vormistamise nõudest, et vabaabieliu ühe elukaaslase surma korral säiliks ootus saada toitjakaotuspensioni,.
- 15 Konstitutsioonikohtu otsusega 40/2014 loodud uus olukord takistas seega Kataloonias vabaabielust tulenevalt toitjakaotuspensioni saamist, alguses seetõttu, et ei olnud ilmselgelt võimalik tõendada kaks aastat varem registreerimist, ning seejärel raskendas oluliselt nimetatud pensioni saamist eespool nimetatud põhjustel. Nimetatud Kataloonia dekreetseaduse nr 3/2015 püsiva kooselu registri kohta preambulis endas on tunnistatud, et „väljapakutud õigusnormide kiireloomuline ja erakorraline vajadus [on] tingitud ebavõrdsuse olukorrast, milles on püsiva kooselu paarid, kelle suhtes kehtivad Kataloonia tsiviilseadustiku normid, võrreldes kooselupartneritega teistel Hispaania riigi territooriumidel, kus

on see registreerimine korraldatud ja kellel on seetõttu olemas püsiva kooselu tõend“.

- 16 Teiseks on nii Kataloonias kui ka ülejäänud Hispaanias toitjakaotuspension, olenemata sellest, kas see tuleneb abielu- või vabaabielusidemest, märkimisväärselt „naiste“ pension, st mille saajatest üle 90% on naissoost. See on statistiline asjaolu, mida põhikohtuasjas ei vaidlustatud, ja mis on seletatav traditsioonilise tööjaotusega leibkondades.
- 17 Kokkuvõttes vähenes konstitutsioonikohtu otsusele 40/2014 vahetult järgnevatel aastatel vabaabielust tulenevalt uute toitjakaotuspensionide saajate arv Kataloonias poole võrra, sellist langust aga Hispaania riigis tervikuna ei täheldata.
- 18 Seega, kuna Tribunal Constitucional (konstitutsioonikohus), kes tegutses Kataloonias, aga ka Aragonis ja Navarras „negatiivse seadusandjana“ muutis seda tüüpi toitjakaotuspensionide õiguslikku raamistikku oluliselt, piirdus toitjakaotuspensionide saamise õigus „de jure“ paaridega, kellenäe mõistetakse „vormistatud vabaabielu paare“, kuna nad on täitnud juba nimetatud registreerimise või notariaalselt vormistamise vorminõude. Konstitutsioonikohtu otsuse 40/2014 resolutsiooni ja põhiseaduse vastaseks tunnustamise ajalise kehtivuse rangelt kohaldades keeldus eelotsusetaotluse esitanud kohus seaduse sunnil tunnustamast toitjakaotuspensionide saamise õigust vabaabielu alusel, kui registreerimise või notariaalselt vormistamise nõude täitmine ei ole tõendatud, isegi juhtudel, kus isik on surnud enne nimetatud kohtuotsuse tegemist (kui vastavas menetluses ei ole lõplikku otsust tehtud). 39 tehtud otsusest 36 tehti menetlustes, kus taotleja oli naine, mis näitab, et see pension, mis põhineb lisaks majandusliku sõltuvuse eeldusel, on „naiste“ pension.
- 19 Ehkki seadusega on välistatud kohaldada paindlikult ja juhtumipõhiselt konstitutsioonikohtu otsusega 40/2014 (vabaabielu kaks aastat enne surma vajaliku registreerimise või notariaalselt vormistamise osas) põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnustamise ajalise kehtivuse, kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus siiski, kas kirjeldatud asjaoludega – nimelt, et ei ole uue seadusliku nõudega kohanemise üleminekuperioodi, kodanikke ei ole teavitatud ning seadusemuudatusega ja vabaabielu registri loomisega on viivitatud – kõnealuse toitjakaotuspensionide saamisel Kataloonias põhjustatud märkimisväärsed raskused on tegelikult tekitanud ilmselge soolise mõjuga ebavõrdsuse olukorra, mis on vastuolus Euroopa Liidu õigusega.
- 20 Nimelt, samas kui ülejäänud Hispaania riigis oli vabaabielupaaridele alates 1. jaanuarist 2008 teada, et seaduse 40/2007 alusel, millega see pension kehtestati, oli toitjakaotuspensionide saamiseks vajalik oma vabaabielu registreerida või notariaalselt vormistada, oli Kataloonias tekkinud õiguspärane ootus, et see nõue ei ole vajalik, arvestades LGSS-i viidet Kataloonia õiguse erinormidele. Seega leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus põhikohtuasja asjaolusid arvestades, et apellant ja pärandaja oleksid oma suhte vormistanud, kui nad oleksid saanud õigeaegselt teada, et see oli toitjakaotuspensionide saamiseks tingimata vajalik. Selle

toimingu nad tõepoolest tegidki 2017. aasta juulis, kui oli loodud Kataloonia püsiva kooselu register.

- 21 Sellist pensioni saamise piirangut, mis seetõttu peatab ootuse saada osamakselist pensionit, mis on olemuselt abi, võiks vastavalt Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) praktikale käsitada kaudse diskrimineerimisena, kuna see kahjustab palju rohkem naisi kui mehi, kuigi see on sõnastatud neutraalselt (vt 20. oktoobri 2011. aasta kohtuotsus Brachner, C-123/10, punktid 56 ja 70; samuti 22. novembri 2012. aasta kohtuotsus Elbal Moreno, C-385/11, punkt 29, ja 9. novembri 2017. aasta kohtuotsus kohtuasjas Espadas Recio, C-98/15, punkt 38). Järelikult, kui asuda seisukohale, et konstitutsioonikohtu otsus 40/2014 tekitab kirjeldatud asjaolude tõttu olukorra, mida võib objektiivselt kvalifitseerida kaudse soolise diskrimineerimisena, võimaldaks see eelotsusetaotluse esitanud kohtul nimetatud Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) kohtuotsuses sedastatud praktikat ja praegust LGSS-i artiklit 221, mis reguleerib toitjakaotuspensionit, liidu õiguse esimuslikkuse põhimõtte alusel ja pärast tekkinud olukordade juhtumipõhist analüüsimist paindlikumalt tõlgendades tunnustada nimetatud pensioni saamise õigust nendel juhtudel, mis on tekkinud konstitutsioonikohtu otsusele 40/2014 vahetult järgnevatel aastatel ja kus kohus on täielikult veendunud, et toitjakaotuspensionit taotlejal ja tema elukaaslasel ei olnud tegelikku võimalust selle pensioni saamise uut seaduslikku nõuet teiste autonoomsete piirkondade pensionisaajatega võrdsel tingimustel teada ja täita.
- 22 Selline järeldus viib eelotsusetaotluse esitanud kohtu esimese eelotsuse küsimuseni, kuna see kohus peab vajalikuks selgitada kahtlusi, mis tal on nõukogu 19. detsembri 1978. aasta direktiivi (meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas) artikli 3 lõike 2 kehtivuse kohta, kuna selles lõikes on sätestatud, et „[k]äesolevat direktiivi ei kohaldata toitjakaotus- ega perehüvitisi käsitlevate sätete suhtes“, koostoimes põhimõttega, mis kõnealuse direktiivi artikli 4 lõike 1 kohaselt „tähendab, et puudub igasugune otsene või kaudne sooline diskrimineerimine“. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib nimelt teada, kas selline toitjakaotushüvitiste väljajätmine direktiivi kaitse alt ei ole vastuolus meeste ja naiste võrdse kohtlemise aluspõhimõttega, mis on sätestatud ELL artiklites 2 ja 3, ELTL artiklis 19, Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 21 ja Euroopa Liidu Kohtu praktikas ning harta artiklis 33 ja artikli 34 lõikes 1.
- 23 Pealegi ei tohi unustada, et direktiivi 2006/54 meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes artikli 7 lõike 1 punktiga b on lisatud selle direktiivi kohaldamisalasse kutsealaste sotsiaalkindlustusskeemide valdkonnas „toitjakaotushüvitised ja peretoetused“, mis näitab, et samade hüvitiste riikliku sotsiaalkindlustuse valdkonnast väljajätmine direktiivis 79/7 on alusetu ja iganenud, arvestades pealegi, et käesoleval juhul on tegemist osamakselise hüvitisega, st, mis põhineb eelnevatel sissemaksetel).

- 24 Olenemata vastusest eelmisele kehtivuse küsimusele, on eelotsusetaotluse esitanud kohtul samuti vaja teada, kas konstitutsioonikohtu otsusega 40/2014 tekitatud olukord on vastuolus harta artikliga 17 ja artikli 21 lõikega 1, milles on vastavalt sätestatud omandiõigus ja muu hulgas keeld diskrimineerida soo või sünnipära või rahvusvähemusse kuulumise alusel. ELL artikli 6 kohaselt on hartal aluslepingutega võrreldes samaväärne õigusjõud.
- 25 Esitatud küsimuste asjakohasusega seoses tuleb meenutada, et eelotsusetaotluse esitanud kohus on Hispaania õigusnormide kohaselt kohustatud kohaldama Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) seisukohta, et *ex nunc* kehtib nõue vabaabieliu vormistamise kohta kaks aastat varem, ilma et tal oleks võimalik konstitutsioonikohtu otsuses 40/2014 sätestatust kõrvale kalduda. Seega saaks ta vastavalt liidu õiguse esimuslikkuse põhimõttele seda konstitutsioonikohtu praktika ja sellele järgnevat toitjakaotuspensioni ranget kohaldamist paindlikumaks muuta ainult juhul, kui Euroopa Kohus vastab eelotsuse küsimusele nii, et analüüsitav faktiline ja õiguslik olukord kahjustab põhiõigusi, mille tõlgendamist taotletakse.
- 26 Mis puutub Euroopa Kohtu pädevusse esitatud küsimustele vastata, siis nähtub Euroopa Kohtu kõige uuemast kohtupraktikast, et see pädevus on väljaspool kahtlust (vt 13. juuni 2017. aasta kohtuotsus Florescu, C-258/14; 17. aprilli 2018. aasta kohtuotsus Egenberger, C-414/16; 6. novembri 2018. aasta kohtuotsus liidetud kohtuasjades Bauer ja Brossonn, C-569/16 ja C-570/16 ning 19. novembri 2019. aasta kohtuotsus liidetud kohtuasjades AK, C-585/18, 624/18 ja 625/18. Euroopa Kohus on nimelt otsustanud, et teatud põhiõigused on iseenesest piisavad ning neid ei ole vaja täpsustada muude liidu või riigisiseste õigusnormidega, et anda isikutele subjektiivseid õigusi, millele saab sellisena tugineda. Sellest kohtupraktikast tuleneb samuti, et Euroopa Kohtu ülesanne on tagada hartas sätestatud põhiõiguste piisav tõlgendamine, eelkõige juhul, kui need vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (edaspidi „EIÕK“) tunnustatud õigustele. Igal juhul on tegemist esiteks võrdsuse ja soolise diskrimineerimise keelu põhimõttega ning teiseks sotsiaalkindlustushüvitisega, mis mõlemad kuuluvad Euroopa Liidu pädevusvaldkonda.
- 27 Esimene tõlgendamise küsimus on esitatud harta artikli 17 lõike 1 kohta, mille alusel on „[i]gäihel [...] õigus vallata, kasutada, käsutada ja pärandada oma seaduslikul teel saadud omandit. Kellelki ei tohi tema omandit ära võtta muidu kui üldistes huvides ja seaduses ettenähtud juhtudel ja tingimustel ning õigeaegse ja õiglase hüvituse eest. Omandi kasutamist võib reguleerida seadusega niivõrd, kui see on vajalik üldistes huvides.“ Vastavalt selgitustele põhiõiguste harta kohta vastab see artikkel EIÕK lisaprotokolli artiklile 1.
- 28 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb EIK 7. juuli 2011. aasta kohtuotsusele Stummer vs. Austria viidates, et kui õigusnormid näevad ette sotsiaalkindlustushüvitise automaatse maksmise, tekitavad need tingimustele vastavatel isikutel varalise huvi, mis kuulub EIÕK lisaprotokolli nr 1 artikli 1 kohaldamisalasse; sotsiaalkindlustusskeemi sissemaksetest tulenevad õigused kujutavad endast seega

selle artikli tähenduses varalisi õigusi. Selle artikliga tagatud õigus omandile ei ole siiski absoluutne õigus ja selle teostamisele võidakse kehtestada piiranguid, mis on põhjendatavad liidu taotletavate üldise huvi eesmärkidega (vt 13. juuni 2017. aasta kohtuotsus *Florescu*, C-258/14, punktid 49, 50 ja 51). Selles suhtes on väga näitlik ka Euroopa Inimõiguste Kohtu 8. veebruari 2018. aasta otsus kohtuasjas *Nagy vs. Ungari*, eriti selle punktid 80, 82 ja 88.

- 29 Tribunal Constitucional (konstitutsioonikohus) tugines oma kohtuotsuses 40/2014 vajadusele võrdsustada toitjakaotuspensioni saamise tingimused kõigis Hispaania riigi autonoomsetes piirkondades. Arvestades aga proportsionaalsuse põhimõtet, mida peab kohaldama kõigile hartas tunnustatud põhiõiguste piirangutele, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kaheldavaks, et võiks nõustuda põhiseadusevastaseks ja tühiseks tunnistamisega, mis tõi haldus- ja kohtupraktikas kaasa vahetu vorminõude kehtestamise, isegi juhul, kui pärandaja on surnud enne selle kohtuotsuse kuupäeva. Loogilisem ja asjaomaste isikute õiguspäraseid ootusi rohkem arvestav lahendus oleks olnud näha ette uue nõudega kohanemise üleminekuperiood vähemalt kaks aastat, mis on nõutav vabaabielupaaride registreerimise eelnev aeg.
- 30 Seepärast on eelotsusetaotluse esitanud kohtul selleks, et „analüüsida põhjalikult konkreetse juhtumi individuaalseid asjaolusid – eelkõige nendesse tingimustesse tehtud muudatuste laadi –, selleks et kontrollida, kas esineb oluline varaline huvi, mis on riigisisese õiguse seisukohast piisavalt tõendatud“ [mitteametlik tõlge], nagu on märgitud Euroopa Inimõiguste Kohtu 8. veebruari 2018. aasta otsuse punktis 89 kohtuasjas *Nagy vs. Ungari*, vaja, et selgitataks, kas harta artikliga 17 kaitstud varalist huvi on kahjustatud juhtudel, kus kujuneb veendumus, et asjaomasel isikul, kelle puhul tunnustati täielikult, et tal oli õiguse aluseks oleva teokoosseisu tekkimise korral (elukaaslase surm) automaatselt õigus saada toitjakaotuspensioni, oli kirjeldatud asjaolude tõttu võimatu või väga raske uut vorminõuet teada ja täita, tuleb asuda seisukohale.
- 31 Järgmine tõlgendamisküsimus puudutab soolise diskrimineerimise keelu põhimõtet, mis on põhiõigusena sätestatud harta artikli 21 lõikes 1 koostoimes ELL artiklitega 2 ja 6 ning EIÕK artikliga 14. Asjassepuutuv on ka direktiivi 79/7 artikkel 1, olenevalt vastusest toitjakaotushüvitiste välistamise kehtivuse küsimusele. Harta „Artikli 21 selgituses“ on märgitud, et see artikkel toetub EIÕK artiklile 14 ja et, niivõrd kui see vastab nimetatud artiklile, kohaldatakse seda selle artikliga kooskõlas. EIÕK artiklis 14 on omakorda sätestatud, et „[k]onventsioonis sätestatud õiguste ja vabaduste kasutamine tagatakse ilma mingi diskrimineerimiseta selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund.“
- 32 Euroopa Kohus on tuvastanud, et kaudse diskrimineerimisega on tegemist sellise riigisisese meetme kohaldamise puhul, mis on küll sõnastatud neutraalselt, kuid seab realselt ebasoodsasse olukorda palju suuremal hulgal naisi kui mehi (vt 20. oktoobri 2011. aasta kohtuotsus *Brachner*, C-123/10, (punktid 56 ja 70 ning

seal viidatud kohtupraktika; 22. novembri 2012. aasta kohtuotsus Elbal Moreno, C-385/11, punkt 29; 9. novembri 2017. aasta kohtuotsus Espadas Recio, C-98/15, punkt 38, ja 8. mai 2019. aasta kohtuotsus VVL, C-161/18).

- 33 Nagu juba märgitud, tekitab vabaabieli alusel toitjakaotuspensionide saamise piirang Kataloonias ebavõrdse olukorra, millel on ilmselge sooline mõju, kuna tegemist on ilmselgelt „naiste“ pensioniga, kuna kuigi tegemist on formaalselt neutraalse piiranguga, puudutas see 90% juhtudest naisi ning seda võiks seega pidada kaudseks diskrimineerimiseks. Selle kohta on seoses niisugustel asjaoludel nagu käesolevas asjas, kus Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) kohtuotsus ja sellele järgnenud seadusemuudatus (mis on sätestatud LGSS-i uues artiklis 221) tekitavad inimrühmade vahel ebavõrdsuse, Euroopa Kohus tuvastanud, et liikmesriigi kui eeldatavalt diskrimineeriva eeskirja autori ülesanne on siiski näidata, et nimetatud eeskiri vastab tema sotsiaalpoliitika õiguspärasele eesmärgile, et sellel eesmärgil ei ole mingit seost soolise diskrimineerimisega ning et ta võis mõistlikult pidada valitud meetmeid selle eesmärgi saavutamiseks sobivaks (20. oktoobri 2011. aasta kohtuotsus Brachner, C-123/10, punkt 74).
- 34 Igal juhul on oluline märkida, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul peab Euroopa Kohus eraldi hindama kahte meetet: nimelt esiteks Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) peamist otsust võrdsustada vabaabieli tulenevalt toitjakaotuspensionide saamise tingimused kõikides Hispaania riigi autonoomsetes piirkondades, kehtestades vabaabieli vormistamise nõude Kataloonias (nagu ka Aragonis ja Navarras), vastupidiselt sellele, mis on sätestatud nende autonoomsete piirkondade oma tsiviilõiguses, mis on prioriteetselt kohaldatav; teiseks otsus sellise võrdsustamise vahetu õigusmõju kohta ilma eelneva ette teatamiseta ega üleminekuperioodita.
- 35 Ta juhib samamoodi tähelepanu sellele, et Tribunal Constitucional (konstitutsioonikohus) ei võtnud kohtuotsuse 40/2014 vastuvõtmisel ega seadusandja ei võtnud uute õigusnormide vastuvõtmisel arvesse nende mõlema meetme, eriti vabaabieli vormistamise *ex nunc* nõude negatiivset mõju naissoole, arvestades asjaolu, et toitjakaotuspension on üldiselt naiste pension.
- 36 Tuleb ühtlasi märkida, et kuna see konkreetne hüvitis eeldab majanduslikku sõltuvust, mis peab esinema nii hüvitise maksmise aluseks oleva teokoosseisu tekkimise ajal kui ka selle saamise ajal (LGSS-i artikli 221 lõige 1), on see selgelt abi ja elatusvahendi olemusega, mida ei ole abielusuhetest tuleneval toitjakaotuspensionil, mille puhul ei ole sellist nõuet ette nähtud, mistõttu võib kõnealune olukord lisaks kahjustada ka harta artikli 33 lõikes 1 koostoimes Euroopa sotsiaalharta artikliga 16 ette nähtud põhiõigust sellele, et „perekond on õigusliku, majandusliku ja sotsiaalse kaitse all“.
- 37 Lõpuks, mis puutub võimalikele majanduslikele põhjendustele tuginemisse seoses sotsiaalkindlustussüsteemi jätkusuutlikkusega, siis nähtub toimikus toodud majanduslikest andmetest, et vabaabieli tulenevad toitjakaotuspensionid ei ületa 1% kõigist toitjakaotuspensionidest. Lisaks on tegemist osamakselise riikliku

sotsiaalkindlustuspensioniga, mis tähendab, et seda rahastatakse pärandaja (ja tööandjast ettevõtja) sissemaksetest sotsiaalkindlustussüsteemi.

- 38 Neljas eelotsuse küsimus tõstatab küsimuse võimalikust diskrimineerimisest teisel alusel kas sünnipära või teise võimalusena rahvusvähemusse kuulumise tõttu.
- 39 Nagu eespool märgitud, et kui Hispaania riigi teistes autonoomsetes piirkondades said vabaabielupaarid toitjakaotuspensionini saamiseks vajaliku kohustusliku registreerimise või vormistamise nõudest teada alates 1. jaanuarist 2008, kui see hüvitis (seaduse 40/2007 alusel) jõustus, tekkis Kataloonias, Aragonis ja Navarras õiguspärane ootus, et tulenevalt oma tsiviilõiguse kohaldamisest vabaabieliu seaduslikule määratlusele ei ole niisuguse nõude täitmine vajalik. Seda ootust kinnitas konstitutsioonikohtu otsusele 40/2014 eelnev haldus- või kohtupraktika.
- 40 Tribunal Constitucionali (konstitutsioonikohus) otsusele järgnenud juba kirjeldatud asjaolud tekitasid samuti ebavõrdse olukorra, mis on käesoleval juhul tingitud sellest, et elukoht on Kataloonias. Selles kontekstis on eelotsusetaotluse esitanud kohtul vaja, et selgitataks välja, kas sellist olukorda võib pidada diskrimineerimiseks selle tõttu, et paari mõlemad liikmed on sündinud Barcelonas, või teise võimalusena rahvusvähemusse kuulumise tõttu, arvestades nende poliitilist staatust kui Kataloonia elanikud, arvestades, et Kataloonial on põhiseaduse kohaselt oma „kodakondsus“ ja tsiviilõiguse reguleerimise ainupädevus, millest tuleneb lõppkokkuvõttes õiguslik olukord, mis on viinud võimalikult diskrimineeriva kaitsetuse ja ebavõrdsuseni.